

ליל הבדולח ורשימות המקומות המיועדים להריסה

הפוגרום שהתחולל בגרמניה, בלילה שבין ה-9 וה-10 בנובמבר 1938, והידוע בעולם בכינוי "ליל הבדולח", הקיף שלושה תחומים בעת ובעונה אחת:

(א) שריפת בתי-כנסת (מכבי-אש היו בקירבת המקום, אך מחובתם היה רק להשגיח שהדליקה לא תאחו בבתי השכנים).

(ב) מאסר המוני של יהודים וכליאתם במחנות הריכוז.

(ג) הרס מוסדות ובתי-עסק יהודיים (כולל גם שוד חנויות ודירות פרטיות).

ב-7 בנובמבר 1938, ירה בפריס, היהודי הרשל גרינשפן לעבר יועץ הצירות הגרמנית, ארנסט פון ראט, וב-9 בנובמבר, מת פון ראט, כתוצאה מהפצעים שנפצע בהתנקשות. באותו מועד התאספה במינכן הצמרת הנאצית, לרגל יום השנה לנסיון ההפיכה הנאצי במינכן משנת 1923. בשעה מאוחרת בערב, ה-9 בנובמבר, שוגרו ממינכן, מברקי הבזק שהפעילו את המיבצע כולו. משום צירוף נסיבות זה, קובעים ההיסטוריונים, שההתנקשות בפון ראט, גרמה להתפרצויות של ליל-הבדולח, כלומר, הפוגרום היה תגובה-ספונטנית ולא מיבצע שהוכן מראש. כאסמכתה הטובה ביותר לגירסה זאת, מביא ליונל קוכן¹ את העובדה, שגבלס, לאחר שהתיעץ עם היטלר, הניע את גלגלי המיבצע בעצמו (מטעם ס"א והמיניסטריון לתעמולה), מבלי לקחת דברים עם ראשי השלטון האחרים, והללו, לא קמו להתנגד לפעולה, ונאלצו לתאם את צעדיהם לפי קצב המיבצע.

לדעתי, כל זה, עדיין אינו מעיד שהמיבצע לא תוכנן מראש, אלא דווקא מצביע על ההיפך מזה. העובדה שהרשויות הנאציות השונות, יכלו תוך שעה אחת, לתאם את פעולתם מאשרת את ההנחה כי ההכנות נעשו מבעוד זמן. בחיבורי "התיכנון המוקדם של ליל הבדולח"² הבאתי הוכחות הנותנות תוקף לסברה, שהמאסרים ההמוניים תוכננו שבועות אחדים קודם לכן, ועובדו היטב כמבצע. בנוגע לשריפת בתי-כנסת, לא נמצאו עדיין הוכחות בלתי-אמצעיות לתיכנון מראש, אם כי מתוך ראיה כוללת של הדברים, ייתכן אמנם גם דבר מעין זה.

בפרשת הריסת המוסדות היהודיים לא עסקתי בחיבורי הנזכר, ועל כך בדעתי להתעכב ברשימתי הנוכחית. גם בענין זה, ניתן להביא הוכחות משכנעות, המצביעות שההרס בוצע כתוצאה מרשימות שנמסרו מבעוד מועד לרשויות הנאציות המקומיות.

מובן מאליו, שרשימת האירגונים והמוסדות היהודיים, היתה מצויה בידי הגסטאפו. אולם מענין הוא, שאחדים ממוסדות אלה, נשאו אופי מעורב, ונכללו בסוג החברות בערבון-מוגבל. באמצע יוני 1938, חלה חובת רישום על כל המפעלים שבבעלות יהודית.³ באופן כזה, בנוסף על הרשימה של המוסדות והאירגונים היהודיים, היה כל החומר מרוכז בידי הגסטאפו.

תקריט גרוטסקית לכאורה, מלמדת אותנו, שהרשימה שהוכנה ביוני 1938, שימשה אמנם כתדריך לביצוע ההרס. בברלין, ברחוב פוטסדאם, מצוי היה משרד "פלטר" (Palästina Treuhandgesellschaft), שעסק בהעברת דביוזים של עולים לארץ-ישראל. באותו בנין עצמו, שכן גם משרד "אלטר", שמתפקידו היה לטפל בענייני יהודים היוצאים לארצות שמעבר לים. הון ה"אלטר" היה רכושם של המוסדות היהודיים המרכזיים. לעומת זאת, המוסד "פלטר" נתון היה לבעלותם של שני בנקים יהודיים ברלינאים לשעבר, ובנק אנגלו-פלסטיין בתל-אביב. בתוקף החוקים הגרמניים, נחשב בנק אנגלו-פלסטיין, לחברת חוץ, ולכן גם לא יהודית, ואילו בתי הבנק וסרמן ווארבורג, הפכו זמן מועט לפני רישום המפעלים היהודיים, לעסקים "אריים", ומשום כך, היה "פלטר" מבחינת עסק שהוא כולו בידים "אריות" למרות התחום היהודי המובהק של פעולתו. צו הרישום של העסקים היהודיים, הוציא מחובת הרישום, מפעלים שבין בעליהם היו גם "אריים". הנהלת "פלטר", כדי שלא לתת מקום לתלונות, מסרה לשלטונות פרטים על מצבה הכספית, אך נמנעה מלמלא טופס ולהירשם ברשימת המפעלים היהודיים.⁴ ואמנם, כאשר פרעו בליל-הבדולח בעסקים ובמוסדות היהודיים, לא נפגע כלל משרד "פלטר", ואילו משרד ה"אלטר" שמקומו היה באותו בנין עצמו, בקומה אחת גבוה יותר, חובל קשות. האם דרושה הוכחה ברורה יותר שהרשימה שהותקנה ביוני 1938, שימשה להכנת מיבצע ההרס, וחלקים מהרשימה הזאת, לפי חלוקה גיאוגרפית, נמסרו בעוד מועד לרשויות הנאציות המופקות על ההרס.

קיימת גם עדות של זוג אנשים שהתגורר ברחוב שפיאר בברלין. בבוקר השכם, ב-10 בנובמבר, התעורר הזוג לשמע יריות, ובעד החלון ראו שני אנשים העוברים מבית לבית. אחד מהשניים, אדם לבוש אזרחית, החזיק בידו רשימה, שמתוכה קרא, ואילו חברו במדים, ירה מאקדחו לעבר חלונותיהן של החנויות היהודיות.⁵

בזמן האחרון, התבררה זהותה של היחידה הנאצית שניהלה את מיבצע הרס האירגונים והמוסדות היהודיים והעבירה את הרשימות לרשויות המקומיות המסורות לפיקודה. ד"ר פריץ ברגר, תושב נתניה, ששימש כמנהל במשרד הארץ-ישראלי בברלין (Palästinaamt), באותם ימים, סיפר לי בעדותו, כי בין שאר תפקידיו, היה עליו לדאוג להשגת רשות-ישיבה ועבודה בשביל יהודים פולניים ויהודים חסרי אזרחות.⁶ בעניינים אלה, היה בא במגע עם המשרד המופקד על ענייני הזרים, שמושבם היה ברחוב קרל (Karlstrasse) בברלין, והוא מסונף לראשות המשטרה שמרכזת בכיכר אלכסנדר (Alexandplatz). ברגר קיים קשרים עם המנהל (הלא נאצי) של המשרד לענייני הזרים, אססור, או יועץ מדינה בשם הניג (Hennig). בין ברגר והניג שררו יחסי אמון הדדי. ביום 10 בנובמבר, בשעות שלפני הצהריים, אחרי שנעשתה מלאכת ההרס במשרד הארץ-ישראלי, הגיע ברגר למשרד הזרים וביקש להודיע להניג על בואו. הוא נתקבל מיד על ידי האיש, והלה הציע לו להישאר במקום במשך כל היום משום שמשרדו הוא בבחינת מקום מבטחים, והגסטאפו לא יחפש יהודים במשרדי ראשות המשטרה. (ברגר סירב לקבל את ההצעה) הוא מסר להניג על ההרס שנגרם למשרד הארץ-ישראלי ועל התקלה שנגרמה עקב זה ובשל כליאת העובדים החשובים ביותר של המשרד, על דרך החשת יציאתם של יהודים מן הארץ, יציאה שבה היתה מעוניינת גם הממשלה הנאצית. הניג התרשם קשה מאוד מהדיעה על החבלה במשרד הארץ-ישראלי ואמר, כי בדעתו לנסות להתערב מיד,

ליל הבדולח

הוא יפנה טלפונית אל השלוחה המקבילה לזו שלו במשרדו של הימלר. ברגר הורשה להישאר בחדר, היה עליו רק לשמור על שקט. הניג התקשר וטען: „היה אצלי זה עתה יהודי אחד וסיפר כי במשרד הארץ-ישראלי נעשה הרס. כיצד אפשרי הדבר כי יקרה כזאת? הרי כולנו רוצים ביציאת היהודים, מה, אם כן, אירע?“ רגע קט שררה דממה בצד השני וכעבור רגע באה התשובה: „חכה רגע ליד המכשיר, אבדוק את הענין“. לאחר זמן ממושך, נשמע שוב אותו קול: „ברשימה שלנו, לא מופיע המשרד הארץ-ישראלי, לכן קרתה כנראה טעות מצערת (!)“ מכך אנו יודעים מיהו שעסק בחלוקה המוקדמת של הרשימות ליחידות המקומיות השונות הכפופות למשמעתו. עצם העובדה שהמשרד הארץ-ישראלי נהרס למרות שלא נכלל ברשימות, אינה תמוהה כלל וכלל, כי מקום מושבו, היה בבנין ברחוב מיינקה 10 (Meinekestrasse) ובו שכנו מוסדות יהודיים רבים אחרים.

הערות:

1. Lionel Kochan — Pogrom — 10 November 1938 Verlag André Deutsh, London עמ' 53—54 (1957)***
2. „ילקוט מורשת“, חוברת ו', דצמבר 1966, עמ' 106—110.
3. הצו השלישי של חוק האזרחות של הרייך מ-14 ביוני 1938, Reichsgesetzblatt עמ' 627, חלק ראשון.
4. Gregor Segall — November 1938 (Reichswirtschaftsministerium) דו"ח בשנת 1945 ארכיון יד-ושם, 01/19.
5. ארנולד ורות כהן — יריות בליל הבדולח, דו"ח בשנת 1958, ארכיון יד-ושם 01/249.
6. ארכיון יד-ושם, 01/418.

The German armies operating on the Soviet front were accompanied by special killer units of the S.S. and Police, which were officially subordinated to the field commander, but as a matter of fact, were free in their activities.

The author tells about the machinery of government and destruction for the occupied Soviet territories, prepared before the invasion by the German bureaucracy and Party leaders.

The development of the Political Police in Bavaria in 1933 (II),

by Dr. Shlomo Aharonson.

This is the second and final part of a larger work describing how the Nazis gained power over the Bavarian Police, and the methods used by the S.S. in the process of gaining control over the institutions and internal life of the country.

Dr. Aharonson, lecturer at the Hebrew University in Jerusalem, based his scholarly work on wide studies. This chapter describes the foundation and management of the Dachau Concentration Camp, and the individual career and actions of Heinrich Miller, the well-known Gestapo chief and war criminal who disappeared after the war and whose fate is unknown to this day.

The Nazi preparations for "Kristall Nacht", by Dr. Ball-Caduri.

Dr. Ball-Caduri continues his research, which deals with the Nazi plans and preparations for "Kristall Nacht", the famous night of anti-Jewish riots in Germany (November, 1938).

The author intends to prove that the preparations for "Kristall Nacht" began a long time before the assassination of Ernst von Rath by Hershel Grinszpan, which was carried out on the 7th of November, 1938. Therefore, the connection between the "spontaneous" riots and the plot was only a very skillful Nazi fabrication.

Book Reviews

In the section assigned to book reviews, Shalom Cholawski presents the newest books about the Jews in the Minsk Ghetto and their combat against the Nazis. Israel Gutman comments on the book by Prof. Jacob Katz, on "**Freemasons and Jews**" — "Real and imaginary connection" (Hebrew).